

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний досвід переконливо свідчить, що реалізація антикорупційної політики в Україні залишається неефективною, пронизаною стійкими корупційними зв'язками, а українське суспільство як таке є активним учасником підтримання тривалого панування корупції, яке набуло найбільш руйнівних масштабів. Причому вказана проблема стосується як невідповідності суспільної свідомості суспільства його ж антикорупційним очікуванням, так і суттєвих вад суспільної антикорупційної освіченості [1, с. 96-99]. У таких умовах теоретична розробка та практична реалізація ефективних механізмів боротьби з корупцією набуває особливої актуальності.

У розумінні проблем і перспектив удосконалення та розвитку антикорупційної політики важливу роль відіграють здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених, які звертались до вивчення проблем запобігання та протидії корупції, серед них: І. Беззуб, С. Братков, Т. Брус, І. Бойко, О. Бусол, С. Васильєва, В. Гладкий, В. Дем'янчук, Д. Заброда, А. Закалюк, В. Захаров, Ю. Івашук, В. Ковальов, Т. Кустова, О. Куш, О. Маркєєва, М. Мельник, Є. Невмержицький, А. Новак, О. Новіков, О. Прохоренко, М. Попов, О. Радіц, А. Редька, А. Роуз-Аккерман, В. Соловійов, С. Соснін, М. Хавронюк та інші. Разом з тим, для наведених досліджень характерна фрагментарність, акцентування уваги на окремих теоретичних чи прикладних аспектах аналізованого чи суміжних явищ.

Обмежений обсяг роботи дає підстави зупинитися на окремих проблемних аспектах формування та реалізації антикорупційної політики, а також перспектив її вдосконалення у контексті сучасних викликів.

У результаті ухвалення у жовтні 2014 р. низки антикорупційних законів, які дослідники називають найбільш масштабною та системною реформою в даній сфері, в Україні в цілому було сформовано правову та організаційну основу протидії корупції. Крім ратифікації та імплементації міжнародних угод та стандартів боротьби з корупцією, було прийнято концептуальні стратегічні та планові антикорупційні документи, зокрема, Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки і Антикорупційна стратегія на 2021-2025 рр., що прийшла їй на зміну, а також ряд нормативних актів, спрямованих на їх реалізацію. Проте аналіз практики їх виконання переконливо демонструє, що їх реалізація далека від досконалості.

Очікувані від антикорупційної реформи зміни щодо зменшення корупційних проявів, утвердження стандартів доброчесної поведінки в діяльності представників владних структур та бізнесу, мінімізація в їх діяльності корупційних ризиків, підвищення прозорості та підзвітності як

органів влади у цілому, так і окремих службових осіб перед суспільством у переважній більшості не знаходять свого реального втілення [2]. Навпаки, аналіз нинішньої ситуації в антикорупційній сфері дозволяє дійти парадоксального висновку про те, що проведення впорядкування та систематизація політики у цій сфері, її якісне вдосконалення у законодавчому полі не лише не знизили рівень корупції та корупційні ризики в країні, а й призвели до прямо протилежного результату, а саме кратного збільшення корупції на всіх рівнях.

Аналіз стану антикорупційної політики на нинішньому етапі її розвитку дає підстави стверджувати, що її ключовою проблемою, яка виникає ще на етапі її теоретичного обґрунтування та прийняття, є відсутність чіткого стратегічного та консолідованого бачення та сутнісного розуміння процесів корупції та, як наслідок, цілей, завдань та базових елементів протидії їй. Дослідники, які розглядають специфіку причинності та детермінації корупційної злочинності, наголошують, що за її поширеністю стоять великі прорахунки в управлінні державними та суспільними справами, слабкі економічні та організаційні засади функціонування державних та інших служб, поширення психології всюдозволеності та допустимості використання будь-яких засобів особистого благополуччя, правовий нігілізм та правовий цинізм [3, с. 726]. Беручи до уваги також комплексний характер самої корупції як соціального явища, вирішення подібних проблем неможливе без системних, скоординованих, консолідованих дій усіх суб'єктів державного механізму, об'єднаних єдиною стратегією та концепцією. Досягнення концептуальної єдності антикорупційної політики, на наш погляд, можливе шляхом:

а) аналізу стану корупції, корупційних факторів та ризиків — тактика та особливо стратегія боротьби з корупцією має визначатися з урахуванням реальних соціально-економічних, політичних умов, стану суспільної, в т.ч. правової, свідомості, правоохоронної системи, кримінологічної ситуації. Такий аналіз має здійснюватись фахівцями з економічних питань, правоохоронними органами, в першу чергу спеціалізованими (НАБУ, САП, Антикорупційний суд), профільними науковцями, кримінологами, спеціалістами фінансового сектору. У подальшому отримані результати потребують ретельного вивчення та публічного обговорення [4, с. 149-151];

б) розробки взаємопов'язаних програм протидії та боротьби з корупцією на державному та регіональному рівні, налагодження між ними належної координації. Подібні програми повинні розглядатися не як конкуруючі чи дублюючі одна одну, а як взаємодоповнюючі;

в) забезпечення одноманітного підходу до розуміння та інтерпретації міжнародно-правових приписів та антикорупційних стандартів як органами національних держав, так і міжнародними організаціями — множинність міжнародних нормативно-правових актів, присвячених боротьбі з корупцією, розбіжність правових приписів, що містяться в них, можуть призвести до розбалансування державної антикорупційної політики, що спирається на відповідні міжнародні стандарти, і створювати перешкоди для співпраці з іншими державами у питаннях протидії подібним діям. Що стосується міжнародних, у т.ч. профільних, організацій, то їх широка і нерідко

невиправдана дискреція у тлумаченні положень антикорупційних конвенцій може обмежувати права держав-учасниць і навіть дезавуувати їхні зусилля у протидії та боротьбі з корупцією. Виходячи з цього, доцільним є вироблення спільних методичних рекомендацій щодо тлумачення міжнародно-правових норм у цій сфері, встановлення критеріїв пріоритетності застосування конвенцій, що містять відповідні норми, а також упорядкування нормотворчої діяльності органів публічної влади відповідно до цих критеріїв;

г) урахування історичного досвіду розвитку правової та політичної системи держави, законодавства та процесу, а також ментальних особливостей суспільства — саме ця частина антикорупційних стратегій на сьогоднішній день залишається найбільш недооціненою. Як показує практика, основна увага при розробці антикорупційних програм приділяється нормативним, інституційним та організаційним аспектам, які, проте, не здатні ефективно функціонувати за відсутності морально-психологічної, ідеологічної та історичної бази. Наступність антикорупційної політики, яку слід розуміти як теоретичне осмислення та практичне використання суспільного та індивідуального історичного досвіду боротьби з корупційними проявами, сприяє її теоретичній та практичній обґрунтованості, логічності, встановленню необхідних причинно-наслідкових та часових зв'язків, які є ключовою ознакою її системності. Щодо суспільного менталітету, то звернення до нього обумовлюється соціальним характером явища корупції, яке нерозривно пов'язане як зі станом суспільної моралі в цілому, так і з морально-психологічними характеристиками окремої особистості. Так, важливими чинниками формування кримінальної мотивації корупційної злочинності виступають соціально-психологічна обстановка (визнання корупції нормальним явищем), ієрархія цінностей суб'єктів (пріоритет матеріального над духовним) та їх характерологічні риси (заздрість, жадібність, скупість, честолюбство), соціальне, в т.ч. референтне, середовище особистості [3, с. 724-725]. Ці аспекти істотно впливають на рівень і характер корупції в конкретному суспільстві, тому без їх урахування вибудовування ефективної антикорупційної політики не є можливим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Приходько А.А. Теоретичне та практичне осмислення антикорупційної політики України: євроінтеграційний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 96-99.
2. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1316> (дата звернення: 16.01.2023).
3. Долгова А.И. Криминология: учебник для вузов. М.: Норма, 2005. 912 с.
4. Корнякова Т.В. Криминологічна стратегія нової антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 149-151.